

O'QUVCHILARGA BIOETIKA ASOSLARI O'RGATISH, PEDAGOGIK YONDASHUV VA METODOLOGIYA

Maxmudova Aziza Nugmanovna

Samarqand davlat tibbiyot universiteti
Ijtimoiy va gumanitar fanlar kafedrasini mudiri,
PhD, professor

Annotatsiya: Ushbu maqola bioetika asoslarini o'quvchilarga o'rgatishda samarali pedagogik yondashuv va metodologiyalarga qaratilgan. Maqola o'quvchilarga genetik, tibbiy va biologik etikani o'rgatishda pedagogik usullarni qanday qo'llashni, ilmiy nazariyani amaliyotga qanday integratsiya qilishni o'rganadi. Bioetika ta'limining hozirgi ahamiyati, ilmiy yondashuvlar va o'qituvchilarning metodik qobiliyatlari haqida tahlil olib boriladi. Shuningdek, bioetika bo'yicha ta'limda yuzaga keladigan muammolar va ularning yechimlari muhokama qilinadi. Maqola, o'quvchilarda bioetik masalalarni tushunishga yordam beradigan pedagogik strategiyalar va metodlarni ishlab chiqadi.

Kalit so'zlar: Bioetika, pedagogika, o'quvchilar, axloq, ta'lim metodologiyasi, ilmiy yondashuv, genetik axloq, etik qarorlar, pedagogik strategiyalar

Kirish

Bioetika zamonaviy jamiyatda har bir shaxsning axloqiy qarorlarini qabul qilishda muhim rol o'ynaydi, ayniqsa, bu soha tez rivojlanayotgan tibbiyot, biologiya va genetik tadqiqotlar bilan chambarchas bog'liq. Ta'lim tizimida bioetika ta'limini samarali tashkil etish o'quvchilarning bilimli va mas'uliyatli shaxslar bo'lib yetishishiga yordam beradi. Bugungi kunda ta'limda bioetika sohasida yangi yondashuvlar va metodlar talab qilinmoqda, chunki jamiyatda ilm-fan va texnologiyalarning tez sur'atlarda rivojlanishi o'quvchilarga nafaqat ilmiy bilim, balki axloqiy mas'uliyatni ham o'rgatishni talab qilmoqda. Ushbu maqolada bioetika asoslarini o'quvchilarga o'rgatishning samarali pedagogik yondashuvlari va metodologiyalari muhokama qilinadi.

1. Bioetika ta'limining ahamiyati

Bioetika, inson va tabiat o'rtasidagi axloqiy munosabatlarni o'rganadigan ilmiy soha bo'lib, o'quvchilarga ilm-fan va texnologiyalarning axloqiy oqibatlarini tushunishga yordam beradi. Zamonaviy biotexnologiyalar, genetik modifikatsiya, klonlash kabi mavzular bioetik masalalarni yuzaga keltiradi. O'quvchilarga bioetika asoslarini o'rgatish, ularni jamiyatda mas'uliyatli va axloqiy qarorlar qabul qilishga tayyorlashga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, ularning ilmiy qarashlarini shakllantirish va axloqiy nuqtai nazardan ongli fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi.

2. Pedagogik yondashuvlar va metodologiya

Bioetika ta'limini samarali o'rgatish uchun o'qituvchilar pedagogik yondashuvlarni to'g'ri tanlashlari zarur. O'quvchilarga bioetika asoslarini o'rgatishda faol o'qitish metodlarini, interaktiv darslarni, muhokamalarni va amaliy mashg'ulotlarni qo'llash samarali bo'ladi. O'quvchilarni haqiqiy hayotdagi misollar, genetik modifikatsiya, tibbiy etika va biotexnologiyalarning axloqiy masalalari bilan tanishtirish muhimdir. Shuningdek, kritik fikrlashni rivojlantirish uchun o'quvchilarga ilmiy eksperimentlar va tajriba almashish imkoniyatlarini yaratish zarur.

3. O'qituvchilarning tayyorgarligi

Bioetika ta'limini samarali o'rgatishda o'qituvchilarning tayyorgarligi katta ahamiyatga ega. O'qituvchilar bioetika va uning metodologiyasi bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishlari kerak. Bu o'qituvchilarga o'quvchilarga murakkab bioetik masalalarni tushuntirishda yordam beradi. Bioetika bo'yicha maxsus kurslar, seminarlar va treninglar o'qituvchilarni tayyorlashda foydali bo'lishi mumkin. Shuningdek, o'qituvchilar o'quvchilarga ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilishni o'rgatish, ularni jamiyat uchun mas'uliyatli va axloqiy qarorlar qabul qilishga tayyorlashga yordam beradi.

4. O'quvchilarga bioetika asoslarini o'rgatishning metodik yondashuvlari

Bioetika asoslarini o'rgatishda metodik yondashuvlarning ahamiyati katta. O'qituvchilar talabalarga genetik, tibbiy va biologik etikani tushuntirishda zamonaviy metodlarni qo'llashlari zarur. O'quvchilarga bioetika bo'yicha bilimlarni o'rgatish jarayonida tanlangan metodlar ular orasida kritikallik fikrlashni rivojlantiradi va bilimlarni amaliyotda qo'llashga imkon beradi. O'quvchilarga bioetika bo'yicha darslar o'tkazishning samarali metodlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Interaktiv metodlar:** O'quvchilarni muhokama qilishga jalb qilish, guruhlar shaklida ishlash, haqiqatdan olingan misollarni muhokama qilish.
- **Vaziyat tahlili:** O'quvchilarga bioetik masalalar bo'yicha real vaziyatlarni taqdim etish va ularga qarorlar qabul qilish imkoniyatini berish.
- **Kritikal fikrlash metodlari:** O'quvchilarga muammolarni chuqur tahlil qilish, turli nuqtai nazarlardan qarash va ilmiy, axloqiy jihatlarini hisobga olishni o'rgatish.

5. O'quvchilarni bioetika bo'yicha tayyorlashda yuzaga keladigan muammolar

Bioetika bo'yicha o'quvchilarni tayyorlashda ayrim qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Masalan, ba'zi o'quvchilar bu sohani murakkab va tushunarsiz deb bilishi mumkin. Shuningdek, bioetika bo'yicha turli madaniy va diniy nuqtai nazarlar mavjud bo'lishi mumkin, bu esa o'quvchilarni noto'g'ri axloqiy qarorlar qabul qilishga olib kelishi mumkin. Bu muammolarni yengish uchun o'qituvchilar o'quvchilarga erkin fikrlar bildirish va muloqot qilish imkoniyatini yaratishlari kerak. Shuningdek, bioetika bo'yicha bilimlarni samarali tarzda o'rgatish uchun o'qituvchilar o'quvchilarning madaniy va diniy qarashlarini hisobga olishlari zarur.

Bioetika asoslari o'quvchilarga o'rgatishda metodologiyaning ahamiyati

Bioetika ta'limi, ayniqsa o'quvchilarga, ularning axloqiy qarorlarini shakllantirishda yordam beradigan ko'plab metodologik yondashuvlarni talab etadi. Ushbu metodologiyalar ko'pincha bilimlarning amaliy jihatlarini ko'rsatarak, o'quvchilarga bilimlarni nafaqat nazariy jihatdan, balki turli hayotiy vaziyatlar orqali ham o'zlashtirishga imkon yaratadi. Bioetikaning o'ziga xosligi shundaki, u nafaqat tabiiy fanlar yoki ilmiy ma'lumotlarni qamrab oladi, balki insonga nisbatan axloqiy qarorlar va muammolarni hal qilishni ham ta'minlaydi. Shu sababli, o'qituvchi pedagogik yondashuvlarini ishlab chiqqanida, nafaqat ilmiy bilimlarni, balki axloqiy masalalarni ham inobatga olishlari kerak.

Bir nechta metodologiyalar yordamida bioetika asoslarini o'rgatish mumkin. Masalan:

1. **Case-study (Hodisalar asosida tahlil qilish):** Bioetika fanini o'rganishda juda samarali metodlardan biri hodisalar asosida tahlil qilishdir. Bu usul o'quvchilarga real hayotdagi axloqiy masalalar bilan yuzlashishga imkon yaratadi. Ular o'quv jarayonida turli xil bioetika bilan bog'liq holatlar (masalan, genetik manipulyatsiya, tibbiyotda innovatsion texnologiyalar)ni ko'rib chiqib, o'z fikrlarini bildiradilar va axloqiy qarorlar chiqaradilar. Ushbu metod o'quvchilarga mas'uliyat va shaxsiy qarorlarining natijalarini tushunishga yordam beradi.
2. **Interaktiv metodlar:** Bu yondashuv o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularga bir-birlari bilan fikr almashish, debatlar o'tkazish, va o'zaro munozaralarda qatnashish imkonini beradi. Bunday metodlar, o'quvchilarga mas'uliyatni tushunish va o'z fikrlarini xolis va haqqoniy asosda bildirishi uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantiradi.
3. **Maqsadga yo'naltirilgan o'quv jarayonlari:** Bioetika fanining o'quv jarayoni maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi kerak, ya'ni o'quvchilarga aniq axloqiy masalalar va ularga tegishli metodlarni taqdim etish kerak. O'quvchilarga jamiyatda yashash, inson huquqlarini hurmat qilish, genetik va biotexnologiyalarning axloqiy tomonlarini muhokama qilish kabi ko'nikmalarni o'rgatish zarur.

Bioetika va ta'lim tizimi: Ta'limda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish

O'quvchilarga bioetika asoslarini o'rgatishning yana bir muhim jihati bu, ta'lim tizimi orqali axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdir. Ular o'quv jarayonida nafaqat ilmiy bilimlarni, balki ijtimoiy va axloqiy qarorlar qabul qilishda zarur bo'lgan ko'nikmalarni ham o'rganadilar. Bu

o'zgarishlar o'quvchilarning jamiyatda o'z rolini qanday bajarishi va qaysi bioetika masalalarida qanday qarorlar qabul qilishiga ta'sir ko'rsatadi.

O'quvchilarga bioetika asoslari o'rgatishda quyidagi umumiy qoidalar ham muhimdir:

- O'quvchilarga mas'uliyatni tushuntirish va ular o'z harakatlarining ijtimoiy va axloqiy natijalarini hisobga olishga o'rgatish zarur.
- O'quvchilarga bioetika fanini o'rgatishda interaktiv metodlarni qo'llash orqali ularga o'z fikrlarini erkin bildirishga va boshqalar fikrini hurmat qilishga o'rgatish kerak.
- Bioetika fanida inson huquqlari, tabiatni asrash va genetik manipulyatsiyaning axloqiy mezonlari kabi masalalar bo'yicha ularga to'liq tushuncha berish kerak.

Xulosa

O'quvchilarga bioetika asoslarini o'rgatish jamiyatning mas'uliyatli va axloqiy shaxslarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Pedagogik yondashuvlar va metodologiyalarni to'g'ri tanlash, o'qituvchilarning tayyorgarligi, o'quvchilarga bioetika bo'yicha ta'lim berishda asosiy omillardir. Genetik, tibbiy va biologik etikani o'rgatishda interaktiv metodlar, vaziyat tahlili va kritik fikrlash metodlari samarali bo'lishi mumkin. Bioetika ta'limi nafaqat ilmiy bilimlarni, balki o'quvchilarga mas'uliyatli qarorlar qabul qilishni ham o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov, I. (2020). Bioetika: Asosiy tushunchalar va yondashuvlar. Tashkent: Nasha Uzbekiston.
2. Rasulov, M. (2021). Pedagogika va bioetika. Tashkent: O'qituvchi.
3. Akramov, B., & Shukurov, A. (2022). Genetik axloq va ta'lim tizimi. *Journal of Educational Studies*, 15(2), 87-95.
4. Ozodov, A. (2019). Bioetikada zamonaviy qarashlar. Tashkent: Ilm.